

İstiklâl Marşı'na Kur'an-ı Kerim bağlamında bir bakış...

Mustafa KARABULUT¹

Mehmet Âkif Ersoy, sadece İstiklâl Marşımızın yazarı değil, o aynı zamanda Türk milleti için “vatan, millet, bayrak, özgürlük ve bağımsızlık” kavramlarının karşılığıdır. O, sadece bir şair değil, Kurtuluş Savaşı'nın on kıtaya ve kırk bir dizeye sığdırarak Milli Mücadele'yi milli ve manevi bir şekilde dile getiren şahsiyettir. Âkif, şair, düşünür, veteriner, öğretmen, vaiz, hafız, Kur'an mütercimi, milletvekili, şair, Türkiye Cumhuriyeti'nin milli marşı olan İstiklâl Marşı'nın güftekarı, “vatan şairi” ve “millî şair”, “İslam şairi” unvanları ile de anılır.

Âkif, Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının simgelerinden İstiklâl Marşı'nı, bir destan özelliği taşıyan **Çanak kale Şehitleri**, **Bülbül** vb. muhteşem şiirleri kaleme almıştır. Âkif, Safahat'taki şiirlerinde dini ve millî unsurlarla bezemiş “ideal insan tipi” çizer. Müslüman insan tipinin birçok özelliği Âkif'in hayatında ve eserlerinde gözlemlenmek mümkündür. O, küçük yaşlarda **Kur'an-ı Kerim**'i ezberleyen bir hafız, Kur'an mütercimi ve bir vaizdir. Mehmet Âkif Ersoy'un hayatına ve eserlerine baktığımızda, onun kelimenin tam anlamıyla bir “şahsiyet” olduğu görülür. Onun şahsiyeti genel olarak üç kaynaktan beslenir:

- 1) Kur'anlı ev,
- 2) Pehlivanlı mahalle,
- 3) Deneysel bilimli okul.

Çocukluğu bu Kur'anlı evde geçen Mehmet Âkif'in **Kur'an-ı Kerim**'e ilgisi, onu ezberlemeye, daha sonra da Türkçeye çevirmeye kadar gider. Kur'an, onun şahsiyetine ve sanatına yön veren en önemli tükenmez kaynaklardan biridir. “Henüz yirmi iki yaşındayken yayımladığı ilk şiirinin ‘Kur'an'a Hitap’ olduğunu biliyoruz.” (Tansel, 1973: 14). Bütün gücünü Kur'an'dan alan Mehmet Âkif, kurtuluş için Kur'an'a sıkıca sarılmak gerektiğini ifade eder.

Safahat'ın ve İstiklâl Marşı'nın temel karakteristiğini meydana getiren en önemli şifrelerden biri **Kur'an-ı Kerim**'dir. Çünkü Kur'an, Âkif'in de fikriyatının ve hissiyatının en önemli yapı taşıdır. “Doğrudan doğruya

Kur'an'dan alıp ilhâmı /Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm'ı” mısralarında olduğu gibi **Kur'an-ı Kerim**, Âkif'te bir yaşam biçimidir, bir hedeftir. “Kur'an ve hadis kaynaklı poetikası, Mehmed Âkif'i yaşadığı dönemde farklı kılan özelliklerden biridir.” (Şimşek, 2015: 17). İstiklâl Marşı'nın temelini ören Hakk, hak, hakikat, hürriyet, ezan, şehâdet, mabed gibi kavramlar okuru piramitin en üstünde duran İslam dininin özü olan Kur'an'a götürür. Âkif, milletine Kur'an'ın tanzim ettiği değerler dünyasından seslenmiştir.” (Alev, 2014: 14).

Şiire “*Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak*” ifadeleriyle başlayan şair, büyük bir kararlılık gösterir.

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak

Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.

O benim milletimin yıldızıdır parlayacak!

O benimdir, o benim milletimindir ancak!

İstiklâl Marşı'nın daha ilk dizesinden itibaren dini bir ağırlık kendini hissettirir. Bu ağırlık şiirde büyük bir enerjiye dönüşür. “Ancak bu, kelimeyle, dizeyle, kalemlle, kelamla, resimle, müzikle oluşan bir enerji değildir. Bu; dilin dilinde değil, şairin ‘dil’inde mevcuttur. Kaynağı kuram değil, Kur'an'dır.” (Akay, 2010: 33). Şiirin ilk dizesinden itibaren her şeyin Allah'la bağlantılı olduğu teması işlenir.

Şiirin ilk kelimesi olan “**Korkma**”, bir düşmandan korkunun değil, milletimizde korkuya yer olmadığını vurgulamak içindir. Çünkü Türk milletinin iman dolu göğsünde zaten korkuya yer yoktur. Allah'a inanan milletin hüzünlü olması veya korkmasına gerek yoktur. Âkif de bu ifadeyi bu duyarlılıkla kullanır. “*Bu söz (korkma), Hazreti Peygamber'in Sevr dağı'nın tepesindeki mağarada iken düşmanların çok yakına geldiklerinin duyulması üzerine biricik dostu Hz. Ebubekir'e söylediği 'Mahzun olma, korkma! Allah bizimle beraberdir' sözünü (Tevbe Sûresi, 40) hatıra getirmektedir.*” (Akay, 2010: 33-34). Bu bağlamda şiirin ilk dizesinin bu ayete gönderme olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Âkif'in üslûbunda ayet ve hadislerle atıflar yapmak önemli bir unsurdur.

41 dizelik şiirin ilk dizesinden son dizesine kadar büyük bir inancın tesiri vardır. “*Hakkadır Hakk'a tapan milletimin istiklâl*”

ifadesi şiirin temel yapısını oluşturur. Bu dizede milletimizin iki önemli karakteristiği görülür. Birisi, milletimizin hiçbir devirde kaybetmediği istiklâlin onun hakkı olduğu, ikincisi ise bu beraber doğuşudur. İman duygusunu son mısradaki ikinci Hak kelimesinden çıkarmak mümkündür. (Okay, 2010: 74) İstiklâl Marşı'nda

iki defa “Hakk”, üç defa da “hak” kavramı geçer. “Kur'an'da geçen ‘hak’ kavramını karşılayan en büyük değer Allah'ın en başta g elen isimlerinden olan ‘Hakk’tır. Hakkın kaynağı ise yüce Allah'tır. Nitekim Kur'an'ın Müslümanlara yüklediği en büyük görev Hakk'ı hak kılmadır.” **Kur'an-ı Kerim**'de Enfal/7-8 ve Yunus/7-8 sûrelerinde “hak” kavramı ön plana çıkar.²

İstiklâl Marşı'nın, “*Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var*” dizesinde geçen “iman dolu göğüs” ifadesi samimi bir inancın yansımasıdır. Bir kutsî hadiste geçen “Ben yerlere ve göklere sığmadım, ancak mümin kulunun kalbine sığımdım.” sözü kalbi bir imanla ilgilidir.

Kur'an-ı Kerim'de “Allah'ın göğsünü İslam'a açan kimse”den³ bahsedilmesi bu bağlamdadır. Mehmet Âkif, imânı aklın önüne geçirir. “Çelik zırhlı duvar'a karşı ‘iman dolu göğsü’ öne sürmesi bundandır.” (Göleç, 2010: 254-255).

Mehmet Âkif Ersoy, 19 Kasım 1920'de Nasrullah Camisi'nde kürsüden Âl-i İmran sûresinin 118. ayetini⁴ okur. Âkif, bu konuşmasında sahte dostlardan ve düşmanlardan bahseder. Bu bağlamda “*Arkadaş yurduma alçakları uğratma sakın!*” dizesi de Kur'an'da geçtiği gibi, içimizden olmayanlardan dost edinilmemesi fikriyle anlam yakınlığı gösterir.

Şair daha sonraki mısralarda “*Doğacaktır sana vaat ettiği günler Hakk'ın*” diyerek bir müjde verir. Bu, İslamiyet'in hâkim olduğu günlerin yakın olduğu anlamına da gelir. Mehmet Âkif Ersoy, bu dizede Türk askerinden, milletimizin her ferdinden yurdumuza alçakları uğratmamasını, bu hayâsız akını, göğsünü siper ederek durdurmasını ister. Daha sonra ise imanının karşılığı olan “zafer” müjdelendir. Allah, kitabında inananlara zafer vadetmiştir. Şair geleceğe büyük bir ümit ve inançla bakarak

² Enfal/7-8: “Hatırlayın, Allah size ‘iki topluluktan biri sizindir’ diye vaad ediyordu, siz güçsüz olanın sizin olmasını istiyordunuz, Allah ise iradesi ve sözleriyle hakkı hâkim kılmayı ve inkâr edenlerin kökünü kesmeyi murat ediyordu ki, böylece günah yolunu tutanların hoşlarına gitmese de hakkı hâkim, bâtlı geçersiz kılsın!”, Yunus/8: “Bize kavuşma ümidi taşımayanlar, dünya hayatıyla yetinip onunla mutlu ve huzurlu olanlar, nişanlarımızı (kanıtlarımızı) görmemekle ısrar edenler var ya, hak ettikleri için onların yeri ateştir.”

³ Zümer/22: “Allah kimin gönlünü İslâm'a açmışsa o, rabbinden gelen bir aydınlık içinde olmaz mı? Allah'ı anma konusunda kalpleri katılmış olanlara ise çok yazık! Onlar apaçık bir sapkınlık içindedirler.”

⁴ Âl-i İmran/118: “Ey iman edenler! Sizden olmayanları sırdaş edinmeyin, onlar size kötülük yapmaktan geri durmazlar, sıkıntıya düşmenizi isterler. Onların ağızlarından nefret taşımaktadır; kalplerinin gizlediği ise daha büyüktür. Gerçekten size delilleri açıklamışızdır, eğer düşünürsünüz!”

¹ Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Adıyaman. mkarabulut@adiyaman.edu.tr

zaferin çok yakın olduğunu ifade eder. Bu dizede, metinlerarası bakımdan Saf süresindeki “Allah nurunu tamamlayacaktır.”⁵ ayetine bir gönderme vardır. Bu sürede genel olarak, Müslümanları Allah yolunda cihada hazırlama ve İslam dinine sıkı sıkıya bağlanan müminlere muvaffakiyet müjdeleme vardır. Âkif, Medine’de Allah yolunda doğruluktan ayrılmayarak cihada teşvik edilen müminlere inen bu süre ile farklı bir bağlamda kendi milletine seslenmektedir. Ona göre kurtuluş, Kur’an’a ve bayrağa sınıksız tutunmakla, doğruluk ve ahlâkî cihat meydanlarında sağlam bir şekilde yer almakla olur. (Alev, 2014: 17). Vatan, ancak bu şekilde alçakların eline bırakılmayacaktır.

Âkif, 1920’de Zağnos Paşa Camisi’nde Âl-i İmran süresinin 103. ayetini⁶ okur. Âkif, Müslümanların Allah’ın yolundan ayrılmamaları, Kur’an’a sıkı sıkıya sarılmaları gerektiğini söyler. Burada Müslümanların birlik ve beraberlikle yurduna sahip çıkmalarını dile getirir. Ali İmran süresi 200. ayette⁷, kurtuluşun anahtarı olarak “sabır, hazırlıklı olmak, uyanık olmak ve Allah’a karşı gelmekten sakınmak” verilir. “İslam inancının temel prensiplerinden birisi umuttur. Hakiki müminler günün birinde mutlaka kurtuluşa ereceklerdir. Allah’tan umut kesmek büyük günahlardandır. Sıkıntı karşısında yılmamak, sabır göstermek inancın erdemlerindedir.” (Erdem, 2010: 303).

İstiklal Marşı’nda geçen “şehit” ve “cennet” sözcükleri dini boyutu zengin ifadelerdir. Kur’an-ı Kerim’de “şehit” ile ilgili birçok ayet vardır.⁸ Bu ayetlerde şehitler için Allah yolunda öldürüldükleri için aslında ölü olmayıp diri oldukları, Allah’ın rahmet ve mağfiretine kavuştuklarından bahsedilir. Mehmet Âkif de İstiklal Marşı’nda şehitlik mertebesine büyük önem verir:

Bastığın yerleri “toprak!” diyerek geçme tanı:

Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı!

Sen şehid oğlusun, incitme yazıktır atanı:

Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.

Vatan, sadece üzerinde yaşanan bir toprak parçası değildir. Onu kutsal kılan maddî ve manevî bütün unsurlarıdır. Bizler bu sebeple, vatana bakarken sadece toprağı değil, onun uğruna canını veren şehitleri de görmeliyiz. Şair, “şehit oğlu” sözüyle vatan uğruna canlarını

⁵ Saf/8: “İsterler ki Allah’ın nurunu ağızlarıyla söndürüversinler; ama inkârcılar hoşlanmasalar da Allah nurunu muhakkak tamamlayacak!”

⁶ Âl-i İmran/103: “Hep birlikte Allah’ın ipine sınıksız yapışın; bölünüp parçalanmayın. Allah’ın size olan nimetini hatırlayınız. Hani siz birbirine düşman idiniz de Allah gönüllerinizi birleştirdi ve O’nun nimeti sayesinde kardeş oldunuz. Siz bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da sizi Allah kurtarmıştı. İşte Allah size ayetlerini böyle açıklıyor ki doğru yolu bulasınız.”

⁷ Âl-i İmrân/200: “Ey iman edenler! Sabredin, kararlılıkta yarışın, düşmana karşı hazırlıklı olun (birbirinize dayanıp bağlanın), Allah’a karşı gelmekten sakının ki başarıya ulaşabilesiniz.”

⁸ Geniş bilgi için bk. Bakara 2/154; Âl-i İmrân 3/157, 169-171, 195; Nisâ 4/74; Tevbe 9/111.

veren bir ecdada sahip olduğumuzu anlatmak ister. Uğruna canlar verilen vatanımıza sahip çıkmak ve onu muhafaza etmek, şehitlerin hatırasına olan saygının gereğidir. Cennet, inanan insanların gideceği yerdir. Burada vatan, cennete benzetilmiştir. Bu nedenle vatan hiçbir şeyle değişilemez. (Karabulut, 2015: 5).

Âkif İstiklal Marşı’nda milletimizin dini ve millî karakterini iç içe verir. O, adeta secdelere kapanırcasına büyük iradenin önünde diz çöker ve Allah’a seslenir (Karabulut, 2017: 15).

Rûhumun senden, İlâhî, şudur ancak emeli:

Değmesin mabedimin göğsüne nâ-mahrem eli.

Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli -

Ebedî, yurdumun üstünde benim inlemeli.

Yukarıdaki dörtlükte “ezan”, “mabed” ve “şehadet” sözcükleri bir bütünlük oluşturur. Bu üç kavram da İslamiyet’in temel değerlerindedir.

Âkif, sonraki dizelerde de dini değerleri bir arada kullanarak şiirde tematik bütünlük oluşturur:

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa - taşım.

Her cerîhamdan, İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,

Fışkırır rûh-ı mücerred gibi yerden na’şım;

O zaman yükselerek arşa değer belki başım!

Âkif, önceki kıtayla bağlantılı olarak, burada da şehitler adına konuşarak, istekleri gerçekleştiği takdirde çok mutlu olacağını söylüyor. Şehit, isteğine kavuştuğunda -eğer mezar taşı varsa- coşkuyla Cenab-ı Hakk’a bin secde edecektir. Yaralarından kanlı yaşlar aka aka, her şeyden soyunmuş bir ruh gibi naaşları yerden fışkıracaktır. O zaman başı yükselerek belki de arşa değeracaktır. (Karabulut, 2015: 5).

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!

Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl!

Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl.

Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyeti;

Hakkıdır, Hakk’a tapan milletimin istiklâl!

Bu bölümde artık istiklalini kazanılacağına dair inanç en üst seviyededir. Birinci kıtadaki ‘şafak’, güneş battıktan sonraki alaca karanlığı ifade ederken buradaki ‘şafak’ ise güneş doğmadan önceki alaca karanlığı karşılar. Bu vakit zaferin habercisidir. Birinci kıtadaki ‘nazlı hilâl’, son kıtada ‘şanlı hilâl’e dönüşür. İstiklal kazanıldığı için bayrak uğruna dökülen bütün kanlar ona helaldir. Bu sebeple milletimiz ve bayrağımız sonsuza kadar var olacaktır. Türk bayrağı ezelden beri hür yaşamıştır, bundan sonra da hür yaşamak onun hakkıdır. Türk milleti inançlı olduğu ve Hakk’a taptığı için istiklali hak etmiştir. (Karabulut, 2015: 6).

Mehmet Âkif Ersoy, Safahat’ın birçok manzumesinde olduğu gibi İstiklâl Marşı’nda da **Kur’an-ı Kerim**’i rehber edinir. Bu, Âkif’in hayat ve sanat karşısındaki hassasiyetini ortaya koyar. İstiklâl Marşı sadece milli değerleri ortaya koyan bir şiir değil, **Kur’an-ı Kerim**’den

şifrelerin de yer aldığı bir edebî metindir. Âkif, İstiklâl Marşı’nın birçok yerinde Kur’an’dan “Tevbe, Saf, Enfal, Enfâl, Yunus, Zümer, Bakara, Âl-i İmrân, Nisâ” sürelerinden metinlerarası göndermeler yapar. Safahat şairi, adeta İstiklâl Marşı’nın özünü **Kur’an-ı Kerim**’den oluşturur. Çünkü **Kur’an-ı Kerim**, Âkif’te bir yaşam biçimidir. İstiklâl Marşı’nın temel yapısında yer alan “Hakk, hak, hakikat, hürriyet, ezan, şehadet, mabed” gibi kavramlar bizi Kur’an’a götürür. Mehmet Âkif, İstiklâl Marşı’nı dini değerlerle öreterek Allah’ın bizimle olduğu mesajını Türk milletine umut aşılır. Şair, Müslümanların Allah’ın yolundan giderek, Kur’an’a sınıksız sarılarak kurtuluşa ulaşacağını söyler.

Kaynaklar

AKAY, Hasan (2010), **Mehmet ÂKİF Ersoy’un Hayatı, Sanatı ve Eserleri**, İstiklâl Marşı İstikbâl Marşı - 41 Dize 41 Yorum, İstanbul: Hat Yayınevi, s.17-47.

ALEV, Kadriye (2014), **İstiklâl Marşı’nın Kültürel Kodları ve Metinlerarası İlişkiler**, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, Sayı: 3 Yıl 2014, Bahar.

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (2007), **Hak Dini Kur’an Dili**, Ankara: Akçağ Yayınları.

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (2013), **Kuran-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, İstanbul, Huzur Yayınevi.

ERDEM, Ömer (2010), **“Doğacaktır Sana Vadedtiği Günler Hakkın”**, Mehmet Âkif Ersoy’un Hayatı, Sanatı ve Eserleri, İstiklâl Marşı İstikbâl Marşı - 41 Dize 41 Yorum, İstanbul: Hat Yayınevi, s.299-305.

GÖLEÇ, Mustafa (2010), **“Benim İman Dolu Göğsüm Gibi Serhaddim Var”**, Mehmet ÂKİF Ersoy’un Hayatı, Sanatı ve Eserleri, İstiklâl Marşı İstikbâl Marşı - 41 Dize 41 Yorum, İstanbul: Hat Yayınevi, s.251-256.

<http://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Y%C3%BBnus-suresi/1371/7-8-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 20.02.2018)

KARABULUT, Mustafa (2015), **Mehmet Âkif Ersoy’un Hayatı ve İstiklâl Marşı**, “Mehmet Âkif Ersoy’u Anma Programı” İle İlgili Konferans, Adıyaman Üniversitesi Vehbi Koç Konferans Salonu, 12.03.2015, Adıyaman.

KARABULUT, Mustafa (2017), **Mehmet Âkif Ersoy’da “İdeal İnsan” ve “Müslüman” Tipi**, *Telmih / Kültür, Sanat ve Edebiyat Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 5, Yaz 2017.

KUR’AN-I KERİM. Tevbe, Saf, Enfal, Yunus, Zümer, Bakara, Âl-i İmrân, Nisâ, Sûreleri.

OKAY, Orhan (2010), **Millî Marş ve Edebî Metin Olarak İstiklâl Marşı**, Mehmet Âkif Ersoy’un Hayatı, Sanatı ve Eserleri, İstiklâl Marşı İstikbâl Marşı - 41 Dize 41 Yorum, İstanbul: Hat Yayınevi, s.71-81.

ŞİMŞEK, Tacettin (2015), **Mehmet Âkif’in Poetikası**, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED] S.53, Erzurum, s.105-120.

TANSEL, Fevziye Abdullah (1973), **Mehmet Âkif, Hayatı ve Eserleri**, İstanbul: İrfan Yayınevi.